

M'UI XA HÑO

RA HEM'I XAHNATE

¿ HANJA DI M'UJU NĒ
HANJA DA TSA GA
POHŃU MA M'UIHU?

Döta xeni 1

gto
orgullo y
compromiso
de todos

IMPULSO
Guanajuato

Gobierno del Estado de Guanajuato

Miguel Márquez Márquez

Dönchu'iu nē döme'iu:
Ra Ts'utp'i ra xēni hai Nt'at'i 2012-2018

GUANAJUATO SEGURO

Lic. Antonio Salvador García López

CALIDAD DE VIDA

Lic. Diego Sinhue Rodríguez Vallejo

ECONOMÍA PARA LAS PERSONAS

Lic. Guillermo Romero Pacheco

GUANAJUATO EDUCADO

Ing. Eusebio Vega Pérez

Lic. Diego Sinhue Rodríguez Vallejo
Secretario de Desarrollo Social y Humano

MVZ. José Gerardo Morales Moncada
Encargado de Despacho de la Subsecretaría
de Administración e Inversión

Lic. Miguel Ángel Morales Abonce
Director del Fortalecimiento de Capacidades
para el Desarrollo Humano

Sra. María Eugenia Carreño de Márquez
Presidenta de DIF Estatal

Ing. Fortino Hernández Becerra
Encargado de Despacho de la Subsecretaría
de Planeación y Operación para la Organización

Lic. Víctor Edmundo López Muñoz
Coordinador de Atención a Grupos
Vulnerables

Lic. Martín Aurelio Diego Rodríguez
Director de Comunicación Social

Nuna n'a he'mi xa nthoki pa da ja da te ra födi nē ra m'ui ya jö'i. Xa gü't'i gatho ya jö'i me Nt'at'i.
Nuna he'm'i ra meti ts'utp'i me Nt'at'i. Da tsa gi k'o'ts'i m'u gi noni to'o bi hoki nuna he'm'i njabu
m'u ya jö'i da hoki nu'u ya m'efi tuua pa da hogi ra m'ui.

D. R. RA NDÖ TS'UTP'I NT'AT'I ©

ISBN: HA DI NTHOKI

Proyecto
Parque de Innovación De La Salle Bajío
Material
Rodolfo Guerrero García, Universidad De La Salle Bajío
Gráficos e Imágenes
Manuel González Zavala, Universidad De La Salle Bajío

Diseño de Cubiertas
Alfonso Ayala
vector Graphics by vecto2000.com
Impresora Marvel, S.A. de C.V.
Impreso en León Guanajuato
2013

www.guanajuato.gob.mx
www.desarrollosocial.gob.mx

N ' A T S ' U T P ' I
G E T S A R A M ' U I Y A J Ö ' I .

Nuna m'efi ma ga peje, pödi ge ya jö'i mayhoni. Di ñ'emeje ge m'u da mfxate ya jö'i da tsa da ha n'a ts'utp'i xa hño ge hoki xa ndunthi ya m'efi xa da hogi. Nuna m'efi pa ga m'uiju xa hño, di ha ya m'efi pa da hapi da nfats'i ya jö'i, da munzi në da hyopi da uat'i gatho, habu da ts'a da ñö gatho n'at'a donchu, në döme ne da nja ra födi.

Goge'i gi hapi da te ma xenihaaju honge xti maha m'et'o, goge'i gi hakagije ga mpefije xa hño pa da hogi ri m'ui. Ri nfats'i ge mahyoni. 'Ragan'a m'efi di ha ts'utp'i në ya jö'i, ge'ä ra ts'edi m'efi habu di nfatsiju ma da ha ga pe'su ya hnini di te.

Honge njabu, di xi'i ge di johya gi ode nuya m'efi di ha da te në da xu ri födi, nuna m'efi ge ma da zixkagiju da hogi ma m'uiju, ri mengu, në ri hnini, ngu da mengu nt'at'iju xa te ma hmöndaseju, ma ts'ediju në ma nt'umbiju.

Nuna hem'i ge gi hño ha ri ye ma da zixkagiju ma gat'iju ha n'a ñ'uu habu ma ga 'yongi ma fëniju pa ga pöju to'ogiju në hanja di m'uju, hanja ga hoju ya 'rani pa da xu ma tehu, hanja ga u'tju ya jö'i da mponi habu di m'uju, hingi pumhni ge mahyoni gi hoki ya fëni pa gi hapi da te ri m'ui në njabu da hogi ra nfödi ri mengu ne ri hnihni.

Nubya ma ga nduiju n'a 'ra'yo nfödi, ma ga mpefiju ndunthi pa ga hafu da hogi ma hniniju në ma m'uiju. Xka juaju nuna ñ'uu ma ga hëtju ra nxofo ma ts'ediju, ma gi juadi, ma gi pöni ngu n'a jö'i di ütate ra m'efi di hapi da te në da xu ya nfödi, habu ma gi hñëti ra nxofo ha ri mengu ne ha ri hnini.

Habu ha ya jö'i di hoki ya 'ra'yo fëni, di mpefi, njabu ma ga hokiju nuna Nt'at'i ge gatho di nehu, ge di tsa ra nthogi ya jö'i, njabu ga ehñu, ge ra johya në ra m'efi gatho. Di xi'i gi johya ge'ä xka mpefi, jamödi ri m'efi gi umbi Nt'at'i pa hinda nja ya bë, pa da nja ya nt'eke në da te, da nja ya böjö, ma xa hño, n'a Nt'at'i xa johya nge'ä xa hño ya ra m'ui.

Miguel Márquez Márquez.
Ra ts'utp'i xeni hai Nt'at'i.

Ra ndui nuna m'efi.

Di xi'a'ije ge di johyaje ga ts'oo ha nuna nt'ot'a hem'i ma da hapi da te ra feni ya jo'i.

Nuna m'efi tu goho ya dota xeni, ne njabu ha 'rana Xeni hño ya m'efi mahyoni pa gi podi hanja gi ha da te ri m'ui.

Ga nduju nuya m'efi ge ma da maxkagiju ga podiju ya jo'i ma da ñ'oua ne ma ga tihñu ma 'ra ya hoga feni, ga mohñu hangu ne habu di ne ga tsohñu ne njabu ga tsoniju habu di neu modi di hantu yabu.

Ha nuna m'et'o dota xeni, ri m'efi ge gi 'yongi ri feni ngu gi m'ui. ¿Hanja di nkau, hanja di m'uju? ¿Gi eme m'u gi mponi da tsa gi m'ui xa hño?

M'u ga hetiju xa ento, ma ga xehñu hanja ra m'ui ma gekiseu, ma menguhu, njabune ra m'ui ma hninihu.

¿To'o giju?

Teme köö nuna m'efi: Pa da zoni ya jö'i në ra mengu habu ne, mahyoni da mpefi gatho ha ra xoge nuna m'efi. Honge pödi ya jö'i në gi honi gi nts'its'ui xa hño mahyoni gi habu ha ri hmunts'i. Nge'ä di pödiyu ge ra te ya jö'i pe'ts'i ndunthi ya ñ'uu, Ha nuna m'et'o xeni m'efi di ne ga faxe ya jö'i në ra mengu da bödi hanja m'ui njabu pa da ndui da 'yongi ra feni në tsi 'ramats'u da ndui da mpefi pa da hapi da hagi ra m'ui. Xeni m'efi da ndui da ko n'a m'efi pa da hapi da nts'its'i ya jö'i. Ra m'efa da möñu hanja hëti'u ra hmunts'i.

Teme në pa yo'ä nuna xeni m'efi:

Ga jau n'a hmunts'i pa ga mpeju xa entho, ne ga hohñu hanja da tsä ga hoju ma xa hño, ma gekiseu, ma menguju në ra m'ui ma hniniyu.

Hanja nepi ga njau në tema hoga m'ui ma ga pödiju:

T'ëke,gi ode në gi nfats'i.

Fëni mahyoni:

- ◆ Gathogiju mahyonigiju.
- ◆ Gathogiju da n'añoju.
- ◆ Ya jö'i di m'uju n'at'a gatho ha ma hñou në n'at'a ma ts'okiju njabu dad tsa ga nfats'iju.

 Ra xoge ma da dura: 90 ya t'upa.

Ha ra nduiua xeni m'efi.

0. Ma ga bëniju:

 Ra xoge ma da dura: 90 ya t'upa.

Nt'ëni pelota.

Xahnate da du'm'i hmunts'i, da bëm̄ba ra thuju nu'u 'yoni.

Da nongi n'a t'uki nuya:

- ◆ Gehna ra yoho hmunts'i.
- ◆ Ha m'et'o hmunts'i da pöju teme ra më'ä Program Impulsoa mi Desarrollo Socioeducativo.
- ◆ Gi mö ge ya jö'i bi zo, 'ra ge'u ba ehë ma nö pa'ä në ma 'ra ba tsibya ra mengu, pe gatho nu'u 'youa ge'ä mahyoni.
- ◆ Gi xipi ge ma da 'yembi n'a pelota n'a jö'i ge'ä pe'ts'i te da mö teme bëni de hmunts'i bi thogi. M'u himbi m'ui da mö teme bi o'p'a ma sü nö'ö jö'i bi xipi da ehë; xta uadi da 'yembi pelota ma n'a jö'i, da njabu pa da ñö gatho. M'u hiñ'otho pelota da tsä gi 'yei ma n'a m'edi.
- ◆ Gi 'yapi ya jö'i da ntitho da ñö num'u hñö pelota.
- ◆ Gi xipi ya jö'i ge mahyoni ga oxu ko t'ëke ya jö'i ñö.

*XA HÑO GI PEJU NUNA:

M'u n'a jö'i "di mö n'at'a nö'ö bi hmö", gi xipi da nguxta. Gi xipi'u ge mahyoni gatho da zudi da ñö.

1. M'et'o xeni: Ra födi ma m'uiju.

► Gi pefi:

Gi mö to'o'i ha n'a njöt'i.

Gi mö to'o ri mengu.

A. GI MÖ TO'O'I HA N'A NJÖT'I.

🕒 Ra xoge ma da dura: 20 ya t'upa.

- Xahnate da üdi ra njöt'i nuna xeni m'efi në da pe't'e 'randi pa gatho da hñeti.
- Gi xipi gatho da xoki ra hem'i ha nxidi 5 në gi tsogi madetho ndunthi ya dönjöt'i në ya zaanjöt'i.

Nkaua gi peju:

- 'Raman'a jö'i hñö n'a 'ra'yo hem'i, ha gehni da köt'i nö'ö ne (jö'i, m'endi, zu'uë mina t'ohö) ge ha te ri hñöxkui. Pe'ts'i 5ya t'upa da ha. Gi xipi'u ge hindi neju da hoki xa hñö, nö'ö di neju ge teme ne da mö ha ra njöt'i. Ra m'efa xahnate da ndui da mö teme bi hoki ha ra njöt'i në teme ne da mö. Xta uadi da 'yapi n'a jö'i da mö ra m'efinë. Gi sü da ñö gatho.

B. Ma gi üdi ri menguju.

🕒 Ra xoge ma da dura: 30 ya t'upa.

- Pa da huadi, gi 'yapi nu'u ya jö'i xpi ñ'ehë n'at'a mengu da munzi'u në da juahni n'a ge'u pa da üttagijü ra mengu. Jö'i bi njuahni pe'ts'i 3ya t'upapa da xiju to'o ra mengu. M'u n'a jö'i 'yose ge'ä da ndui da xiju to'o ra mengu.
- Da tsa ga tehñu nuya nt'ani, da ñ'ani xahnate m'u ha m'edi.

- ▶ ¿To'o gatho ri mengu?
- ▶ ¿ To'o ge'u di mepfi?
- ▶ ¿ To'o ge'u pa ha ngunt'udi?
- ▶ Mongi 'ra ya nsü xa nsünda, dega nu'u ri mengu m'upu në tüua. M'u nkaua ¿mina yo'ä himbi ntüua gatho?
- ▶ Mongi 'ra ya nsü xa nsünda, dega nu'u da tsa da t'ëna ge ra meti ri mengu.
- ▶ Mongi 'ra ya nsü, ge gi 'ñëna ge ri mengu pets'i te da poni ko ma 'raa, mina pets'i te da hoki ma xa hño.

2. Xeni yoho: Gi 'yongi ri fëni në gi nuu ya hoga m'efi.

- ▶ Gi hoki hñuu ya hmunts'i, 'ragan'a hmunts'i da 'yongi ra fëni 'ran'a nt'ani.

- ▶ ¿Hñëti hanja ra n'at'a gatho ya mengu ha nuna t'uko hnini?.
- ▶ ¿Ndana ge'u hñü gekagiju di xiju hanja di nkau në ndana pets'i te ga pe'su?
- ▶ ¿Ndana di ne ga poniju ha ma t'uko hniniu? ¿në ndana ge'u da tsa ga jau ma hño?

'Yo'ti ha n'a döta hem'i teme fëni ga koju. Xki hoki ya hmunts'i mahyoni gi sü ge ya jö'i n'at'a ra mengu da uege.

- ▶ 'Raman'a hmunts'i da mö hanja bi gohi'u ha ra hmunts'i.
- ▶ Xahate da mengi da noni nguxta teme bi mö ya hmunts'i.
- ▶ Da dura: 10ya t'upaha hmunts'i, në 10ya t'upagatho ya jö'i.

3. Pa da uadi:

- ▶ Pa gi juatixeni m'efi gi 'yapi ya jö'i da mö ha n'a hñö teme bi gustabi ha nunaxeni m'efi.
- ▶ Da t'api gatho ya jö'i da xoki ra hem'i ha nxidi 8, ha gehni m'ui ra "fëni pa gi bëni" m'et'o xeni m'efi. Xahnate da noni nu'u ya fëni në da 'yapi ya jö'i da xipi ra mengu'u nu'u himba ehë, pa da uadi n'a da nehe nu'u ya fëni në gatho da deni.

Da kupaju:

Ra njöt'i nuna xeni m'efi.

Ya zaa njöt'i në ya dö njöt'i da zudi gatho.

Hñuu ya döta hem'i.

Ga hoju nu'u ma ga to'm'iju.

Teme köö nuna m'efi:

N'a m'ui hingi hei döta ra hño nge'ä hindi ne ndunthi. Ndunthi nu'u di ehñu haju m'edi xa xiju ya jö'i ge njabu në hingoge'ä majöni di haju m'edi.

Ha nuna xeni m'efi di hohñe ge ya jö'i da bödi teme nö'ö embi xa hño në mahyoni pa da johya në da m'ui xa hño ngu jö'i, mengu në hnini.

Ha gekua ma ga xifu nu'u ma 'ra teme di uiu në teme di neu në ga pöju ge nu'u di neu da tsa ga to'm'iju. Ge'ä ntom'i di haju ga honiju në ga hokiju n'a xihmaj ma xa hño.

Teme në pa yo'ä nuna xeni m'efi:

Ga hëtiju xa hño ndana ge'u di hapi xa hño ma gekise, ma menguju, ne ma hninihu.

Hanja nepi ga njau në tema hoga m'ui ma ga pödiju:

T'ëke, gi ode, hingi tsa xa ga döta, da zudi ri ts'edi, ntom'i në gi njamödi.

Fëni mahyoni:

- ▶ Nu'u di tahñu hinga hñaxtho di haju ga johyaju.
- ▶ Nö'ö majöni mahyoni pa geju hindi ju't'iju, nt'agithoju.
- ▶ Di pe'su nö'ö da tsa da haju ga johyaju.

 Ra xoqe ma da dura: 90 ya t'upa.

Ha ra nduiua m'efi.

0. Ma ga bēniju:

 Ra xoge ma da dura: 10 ya t'upa.

N'a m'ede ga toju gatho.

Ma ga bēhñu xeni m'efi bi thogi, pa ge'ä ma ga toju n'a m'ede gathogiju.

Nkaua gi peju:

Xahnate da dum'i nuna hmunts'i da 'yapi ya jö'i da bēni xeni m'efi bi thogi pa

- ◆ ge'ä da ñ'ēmbi ge ma da toke gatho'u n'a m'ede.
Da ndui di ēna: Mi ha n'a pa...
- ◆ Nēpu da hñēē pa da 'yapi ya jö'i da toke n'a tsi xeni m'ede. Mahyoni gatho da ñö.
- ◆ Da huati'u nuna m'ede di ēna BI UADI.

*XA HÑO GI PEJU NUNA:

- * Gi 'yapi nu'u ñö da mö tsi t'uko xeni pa gatho da zudi da ñö.
- * M'u m'edi n'a fēni mahyoni xahnate da noni, da dindi ha m'ede në njabu da huati.
- * Gi sü da ñö gatho..

1. M'et'o xeni: Ra födi ma m'ui.

M'efi:

¿Teme hajū m'edi pa ga johyaju?

- ◆ Da uege ya jö'i pa da ha ya hmunts'i, habu da hñuu mina da kut'anjö'i në da thogi ngu (10 mina 15 ya t'upa). Ma da ñö'u pa da dödi nt'ani ba koi mote.
- ◆ Gi xipi ya jö'i da hyoni ha ra fēni teme majöni di hapi'u da johya.

Ra ndui nuna xeni m'efi.

2. Yoho xeni: Gi 'yongi ri fëni.

Gi 'yapi ya hmunts'i da üdi teme möñu.

Mahyoni gi 'yadi da nja t'ëke në gi oxu ya jö'i në da ñö n'a jö'i ha 'ran'a hmunts'i.

Xahnate da 'yo't'i ya fëni pöni.

Nubya gatho ya hmunts'i bi ñö, gi nfëniyu pa ge'ä thödiyu nuya nt'ani.:

- ◆ ¿Ndana ge'u ne böjö pa gi pefi?
- ◆ ¿Ndana ge'u hindi ne böjö?
- ◆ ¿Ndana ge'u xa mahyoni?, ¿yo'ä?
- ◆ ¿Ndana ge'u majöni di ja'i gi johya?

Hingi pumhni:

Mahyoni ha ra xoge m'efi gatho ya jö'i da ñö. Pa ge'ä gi 'yapi nu'u hindi ñö da ñö, gi 'yapi da mö teme o ra fëni në gi xipi ge nö'ö ma da mö mahyoni pa gathogiu. M'u ya jö'i da ñ'ëna ge nu'u tai ko böjö di hapi da johya, pengi gi 'yani: ¿xa majöni di hajü ga johyaju, ua honda di neu nuu pe'ts'i nu'u ma 'ra?

3. Hñuu xeni: Gi pefi.

Gi hoki ya 'ra'yo hmunts'i në gi xipi da dödi nuya nt'ani:

¿Teme da maxkagaju ngu hnini ga johyaju?

M'u ya jö'i da mengi da mö ge hapi da johya nö'ö tai, xipi ge nubya da mö teme da tsä da hapi da johya pe hinda dai..

4. Ra uadi:

Pa ga huatju nuna xeni m'efi gi xipi ya jö'i ge pa nö'ö ma n'a xeni m'efi ma ga nõu tema hño di pe'su, ngu jö'i në ha ma mneguju ge ge'u di hajü ga njau n'a jö'i mahyoni ge di muui ndunthi.

Pa ga huaju gi enzi ra thuju Violeta Parra "Jamödi ma m'ui".

M'u hingi pe'ts'i habu gi enzi, gi 'yapi n'a jö'i da nehë nts'edi thuhu.

Jamödi m'ui.

Violeta Parra.

Jamödi m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi 'raki yoho ya tso, ge num'u di zoke, xa hño di hëti ndana mbotho në t'axi.

Ha hñets'i mahëts'i xa ñudi ya tsoo, në nuni ha du ya jö'i döme di nega ha 'yoni.

Jamödi m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi 'raki gü ge köt'i xüi në m'u pa ya gibdehe në ya k'axta ts'int's'u. Ya m'uti, ya bojö mbu, ya nfoge, ya dö'ye, në ra hño hmödi ma hmödi.

Jamödi m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi 'raki nzuni në ya nt'ohni ha poni ya hño ge o ma fëni në di mö nönö, ma födi'i kü në ñot'i zohö ra ñ'uu enxë to'o di nega.

Jamödi m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi

'raki ra ñ'o ma ua xa zabi ge'u da 'yom'e ya döhni ya ts'othe, m'omu mathe në ya 'yot'a t'ohö ya m'andi në ha ri nguu, ri ñ'uu në ri m'atha.

Jamödi m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi 'raki tsimuj ge di huöt'l num'u hëpa ra nxofo ra bo'yo jö'i, num'u di hëti nö'ö xa hño xa yabu nö'ö hingi ho, ngu num'u di hëti mbo ri da xa hña'ts'i.

Jamödi ma m'ui, ge ga 'raki xa ndunti. Bi 'raki ma nthede, në ma nzoni, njabu di pödi to'o johya në dumui, ge'u yoho hño ma thuhu. Në ri thuhuju ge ma thuhu, Në ra thuju gatho ge'ä ma thuhuse.

Jamödi m'ui.

Jamödi m'ui

Jamödi m'ui

Jamödi m'ui

Ya hño xka pe'ts'i.

Teme köö nuna m'efi:

Ha nuna xeni m'efi di honije ga faxa'ije gi hyoni habu "xka pe'ts'i ya hño" ge'u, di pe'su në hindi kupaju, mödi haju ndunthi m'edi hindi kupaju.

Ya hño ge m'e'ts'i, ya födi, ra födi n'a jö'ise, ya menguju, ya hnini ge m'uhni në hindi ne ga hëtiju.

Di möhñe ge ya m'efi di pöju, ya hoga m'ui, nu'u ri za hanja di nkau, ra födi ma m'uiju, ma hoga nts'ixkuiju ya j-ö'i në ma 'ra.

M'u ha ma böjöju në xta t'ahñu teme haju m'edi, mödi njabu da tsa ga juju ya hño xta pe'su në konge'ä ga peju ya 'ra'yo m'efi. Ga jojo'iju, ga nfateju njabu ma m'uiju utkagiju ga pexkeju pa ga hoju ya nts'oki.

Ko nuya m'efi ma ga peju ha nunaxeni m'efi di hohñu da 'yendi ra fëni nö'ö pe'ts'i pe hindi emë ge pe'ts'i.

Teme në pa yo'ä nuna xeni m'efi:

Ga pöju teme di pe'ts'iju gekigiseju, ma mengüju, në ma hniniju. Ge'u ya hño di pe'su pe hindi kupaju.

Hanja nepi ga njau në tema hoga m'ui ma ga pödiyu:

Nt'ëke, gi ode, gi faxte në gi hñëti ri ts'edise në ra ts'edi ya jö'i.

Fëni mahyoni:

Ma m'uiju 'raju ya nt'uni, Ndana xa 'ra'ige?

- ▶ Gathogiju xta pe'ts'iju ndunthi ya hño në da tsa ga kupaju num'u haju m'edi.
- ▶ M'u ngu da hniniju di nfaxteju, 'ran'agiju di kupaju ya hño xta pe'ts'iju ma ga pe'su n'a hnini xa hño.

 Ra xoge ma da dura: 90 ya t'upa.

Ha ra nduiua xeni m'efi.

0. Ma ga bëniju:

 Ra xoge ma da dura: 10 ya t'upa.

Ga köt'i nö'ö di bëni.

Ya jö'i da ha ya hmunts'i hinda thogi kut'anjö'i në gi 'yapi da ha n'a nköt'i ha gehni ma da köt'i nö'ö bëni bi thogi haxeni m'efi ba koi mote.

Gi 'yapi ya hmunts'i da pedegiju ra nköt'i njabu da noni teme bënbi xeni m'efi ba koi mote.

M'u n'a mahyoni himbi noni ya jö'i, xahnate da zote nö'ö m'edi.

1. M'et'o xeni: Ra födi ma m'ui.

M'efi:

Ra njo ri m'ui.

Nkaua gi peju:

◆ M'et'o m'efi:

1. Da t'api ya jö'i da 'yo't'i ha ra hem'i ndunthi ya thödi ngu da tsa ha 'raman'a nt'ani.

2. ¿Hamu di tsa majöni ge di te? ¿Ndana nu'u ya m'endi, ya nthogi në ya m'efi ge di haki ga tsa ge majöni ri za ga m'ui, ge ts'unganza te n'a?
3. ¿Teme nö'ö xa di pefi xa hño?
4. ¿Hanja da tsa ga faxi ra m'ui nu'u ma 'ra?
5. ¿Teme nö'ö di hoki xa hño pa ga tede ma m'ui, në njabu ga m'ui ko johya?
6. Nkaua di m'ui nubya, në ya xta handi nu di ne ga tsudi, ¿Teme di ne ga pödi, pa ga hokibya?
7. ¿Teme nö'ö ngu ndi ne ga ja, pa nubya hö ga pefi xahño?
8. ¿Mi xta ëna ga tsudi 'ra ya ui në da tsopu, nubya di ëna da tsa ga pefi nö'ö mi ndi ui?
9. ¿Teme nu'u di pe'su hinta kupaju, hinta hau? Gehya ya m'endi, ya hoga m'ui mina ya jö'i di nsixm'e.
10. ¿Teme hindi pe'ts'i te ga pefi nu'u ya pa xa ñ'ëpu?

Mahyoni gi zedi gi thödi, yo go op'a ndunthi ri fëni.

◆ **Yoho m'efi:**

Ya hmunts'i da üdi'u hanja bi dödi në da 'yo't'i teme hapi mahyoni.

***XA HÑO GI PEJU NUNA:**

* M'u ha jö'i hindi pödi da nëhë nixi da ñ'ot'i, xahnate da nëhë nts'edi në 'ramats'u nu'u ya nt'ani.

* Gi umbi n'a tuki pa da ot'e ra fëni në gi 'yapi da dödi. Gi 'yapi nfats'i ma n'a jö'i pa da 'yo't'i teme thödi ya jö'i pa hingi pumhniyu.

* Xta huadi, xahnate da noni gatho n'a tsi tuki..

* Da t'api ya jö'i da hoki n'a njöt'i pa da bëni hanja bi 'yongi ra fëni.

2. Ra yoho xeni: Gi 'yongi ri fëni.

- ◆ Da thoki 4 ya hmunts'i, nu'u hmunts'i da 'yoni 5 ya jö'i n'año ra mengu. M'u tsi tuki ya jö'i da tsa gi mpefitho ko hmunts'i yoho në goho.
- ◆ Nu'u hmunts'i pe'ts'i 5 ya t'upa pa da hoki n'a nfeti m'ui ge da dura 3 ya t'upa. 'Ran'a hmunts'i n'año nö'ö ma da mefi.

Hmunts'i 1: Ge a hño pe'ts'i ma menguju pe hindi kuoaju ndunthi.

◆ Hmunts'i 2: Ge'ä hño di emëju ge gatho di pesu pe ngu hindi kupaju.

Hmunts'i 3: Hño nëki ha ma hniniyu nge'ä di kupaju.

◆ Hmunts'i 4: Ra hño ma hniniyu hindi kupaju ndunthi.

- ◆ Xta huadi da thogi ya hmunts'i, xahnate da 'yadi ya jö'i da mö teme bi hñëti. Mahyoni gi xipi ya jö'i ge honda da mö teme bi hñëti, hinda mö m'u hapi xa hño ua hingi ho.

3. Ra hñuu xeni: Gi pefi.

Pa da juadi, da nja n'a 'yee fëni pa da dödi yoho ya nt'ani në da huahni n'a thödi pa 'ran'a nt'ani. Nu'u yoho ya thödi xa njuahni ge'u mengu pa nö'ö ma n'a xeni m'efi.

Nt'ani:

Pa ga jukua ra nxofo ma hño:

- ▶ ¿ Teme pe'ts'i te ga ndui ga pefi mina teme da tsa hinga pefi ha ma mengu?
- ▶ ¿ Teme pe'ts'i te ga ndui ga pefi, mina teme da tsa hinga pefi ha ma hnini?

Pa da uadi gi xipi ya jö'i ge nö'ö ma n'a xeni m'efi ma ga nuju hanja di tsau në di thödiyu ha ya nts'oki.

Pa da huadi gi 'yapi 'ran'a jö'i da mö n'a fëni di bëmbi nuna xeni m'efi.

Pa ga pödiyu ma 'ra...

M'efi habu gi k'o't's'i ra m'ui n'a jö'i.

Teme në pa yo'ä nuna m'efi:

Ha m'efi habu gi k'o't's'i ra m'ui n'a jö'i di üju ga op'abiu fëni ya födi, pa ge'ä di noniju nö'ö thogi majöni ha ra m'ui ya jö'i.

Ra ndui nuna m'efi:

M'efi di k'o't's'i ra m'ui n'a jö'i, feti hanja m'ui ya jö'i, gehni di muxti ma hmiu, di hmoniju në di ñöu.

Ha nuna m'efi ma ga k'ots'iju hanja majöni gu m'ui, ra m'efa ma ga xëniyu pa da bongi ya fëni.

Hinga ma ga kupaju: ·N'a hem'i xa nt'o't'i.

·Nixi n'a hee.

·Ndunthi t'upa pa gi hoki.

¿Hanja ga hau?

Ma ga tehñu nuya hñuu:

1. Ga huahnu n'a födi: Ga pöju xa hño ndana födi di ne ga üdiyu në yo'ä ma ga hau'ä.
2. Ga ñöy n'a födi: Ya jö'i ma da ha nuna m'efi da ñö'u n'a t'uki, teme pödi, hanja xa m'ui nuna nthogi, tema födi handi.
3. Ga hokuabiu ra ndo'yo nuna m'ede: Ha gekua ma ga hëtju ndana nthogi nu'u xta möu xa ma m'et'o në ndana nepu.

- a. Pa ga hētju hanja ma ga pefiju (ndana nthogi xa ma m'et'o).
- b. Pa ga hū'fu ra thuju ya jō'i tū ha m'ede.
- c. Pa ga hētju to'o ma da feti nu'u ya jō'i tū ha m'ede.
- d. Pa ga hētju tema ora ma da ñö 'ran'a jō'i.

Habu ga kupaju.

Da tsa ga kupaju num'u:

- ◆ Di ne ga pōdiju n'a fōdi, di ne ga pōdiju teme di pōdiju.
- ◆ Pa ga hētju n'a xeni fōdi, mina ga xēmpu ra 'yuu n'a xeni fōdi.
- ◆ Xta huadi ra nxēni n'a fōdi(ngu fōdi bi goi). Nuju ma ga hau pa hētju teme xta pōdiju ha nuna xeni m'efi.

XA HÑO GI PEJU NUNA:

- ◆ Gi ñö xa hño në nts'edi.
- ◆ M'u ha ndunthi ya jō'i gi ñö ts'i 'ramats'u.
- ◆ Gi hmōni në gi muxti ri hmi. Hingi ñötho num'u gi feti n'a jō'i.
- ◆ Gi kupaju nu'u hingi hei gi tiniju (fui, pañu,n'a mexa,n'a xifi,ma 'ra).

- ◆ Gi hoju ya dōta nt'o't'i ha dutu mina ha hem'i pa da nēki ha koi:denda ñ'ēthi,ngunt'udi, ngunt'ōxi, ma 'ra.

Ya hñëda 'ragan'añö ra njöt'i.

Teme köö nuna m'efi:

Gathogijü hyaxtho ma ga pe'su ya ts'oki. Ndunthi ya ts'oki.

Di xi'a'iu ge gatho nu'u ya ts'oki hinga n'at'a në di ne ga hoju gatho'u n'at'a.

Ngu n'a hyokahñuni pe'ts'i ndunthi teme da zi, pe hñaxtho hoki n'atho hñuni pa gatho.

Ge'ä hanja di hëtju ne di neu ga hokiju ya ts'oki ge'ä ngu ma hñëdaju.

Ya hñëda 'ragan'añö ra njöt'i di hajü ga hëtju GATHO ge n'at'a ra njöt'i.

Ga 'yongi ma fëniyu tema njöt'i ma hñëdaju ge'ä ma m'efiju ha nuna xeni m'efi.

Teme në pa yo'ä nuna xeni m'efi:

Ga pödiju hanja hyaxtho di hëtju në di hokiju ma ts'okiju.

Hanja nepi ga njau në tema hoga m'ui ma ga pödiju:

T'ëke,gi ode në gi xënise ri m'efi në fëni.

Fëni mahyoni:

- ▶ ¿Ndana ra njöt'i ma hñëda?
- ▶ M'ü gatho ya nts'oki n'añö, njabum'ü 'raman'a ge'ü ne ga hokiju'ü n'añönë.

Ha ra nduiua xeni m'efi.

0. Ma ga bēniju:

 Ra xoge ma da dura: 10 ya t'upa.

Ga xēniju ma m'enguju.

Xahnate da xipi ya jō'i da bēni ra m'engu nē da 'yadi pa da xēni ko nuya nt'ani:

Ga bēniju xeni m'efibi thogi, pa ge'ā ga xēniju hanja bi magiu ha ma m'enguju.

- ▶ ¿Gi bēhñu ri m'enguju?
- ▶ ¿Tema fēni mina tema m'efi da hau ko ma m'enguju?
- ▶ ¿Teme bi ha'a'iu xa hñēi?
- ▶ ¿Teme hōö bi hogi?

Nuya nt'ani pa gatho ya jō'i nē gi hyopi da ñö to'o ne. Da tsa da ñö yoho mina hñuu ya jō'i ha n'a nt'ani.

1. M'et'o xeni: Ra födi ma m'ui.

M'efi:

Ya hñēda xa nköt'i.

Nkaua gi peju:

- ▶ Ha nuna m'efi nepi xahnate ya xa hyoni 'ra ya m'endi n'año ra nköt'i nē xa zogi mina xa tuti ha ngunt'udi habu ma da m'ui n'a hmunts'i. Mahyoni da ueke ya m'endi nē zogi madetho habu ma da hñudi ya hmunts'i.

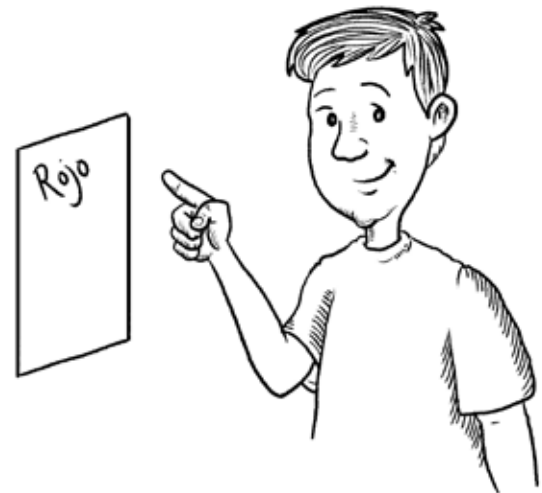
Da ndui nuna m'efi:

- ▶ Xahnate da gu ya m'endi xa huahni (Da tsa hem'i ge'u njöt'i) nē da pe't'e madetho nguu nē da ñ'ēna ge 'raman'a hēti ra m'ui n'año nē ya nts'oki. Gi xipi ge 'ra pe'ts'i n'a njöt'i xa ne.

- ▶ Ha 'ra ya jö'i ra njöt'i di gustabi ge t'axi (Ju ge'ä m'endi t'axi në üti ya jö'i) ma fëniju ge t'axi. Honda ne da op'a ma sü ya ts'oki hinxa moskui ma 'ra, ya m'ede në ya födi tu ha ya hem'i.
- ▶ Ma 'ra ya jö'i hëti ya ts'oki dega theni. Ge'u nu'u di tsau, tsa nö'ö ma da thogi në pödi teme ma da thogi.
- ▶ Ma 'ra ya jö'i hyaxtho hëti botho, nuna jö'i pödi da hñeti nö'ö hingi ho në yo'ä hinga ma da boni xa hyo ya m'efi. Ma 'ra ne da hñeti ya nthogi ngu k'axti. Gogehna ra ñot'i hyadi ge zoho, ko johya hëti gatho, gatho hëti ge ma da hogi, faxte pa da hogi në hëti hanja ma da hogi ya m'efi.
- ▶ Ma 'ra ra hñëda ge nk'ami. Gehna ngu hoga haj, pombi ya 'ra'y'o fëni, ngu paxi fots'e ha ra nda, hindi hũtho, n'a nsepi. Pa ga huadiju, ha ma 'ra ya jö'i ne da hñeti ya nts'okanthogi xa nköt'i k'angi.
- ▶ Gehna pombi ri za gatho, pödi da 'yongi ra m'ujse, gehna n'a ndö ge pödi da 'yet'i ya jö'i.

- ▶ Nubya ya ga huadi ga pe't'e gatho ya nköt'i ha ngunt'udi 'yapi nu'u 'yobu hinda 'yongi ra fëni ¿Ndana ri njöt'i? në xta dini ndana da m'ai në da uat'i ha njöt'i ngu ge'ä.

*XA HÑO GI PEJU NUNA:

*Ga tsaniju hinga nëhëju teme ra më'ä ya njöt'i.

*Xa hño m'u xta pöju m'et'o.

*Rizam'u di hñöu n'a t'ukont'ot'i paga bēhñu.

2. Yoho xeni: 'Yongi ri fëni.

- ▶ Gatho nu'u bi munzi ha njöt'ina da mö teme timbi xa hño në hingi ho nuna hñëda. Nö'ö ma gi thödiju gi 'yo't'iju ha ra nxidi 18 ri hem'i dega m'efi.
- ▶ Nunge ya bi huadi gatho ya hmunts'i, da mö ndana fëni bi goi'u.
- ▶ Mahyioni xta da üdi'u' - teme bi dödi gi bēhñu teme ra më'ä nö'ö njöt'i.

3. Hñuu xeni: Gi pefi.

Xta uadi gatho ya hmunts'i da ñö gi hapi nuna nt'ani. ¿M'u da tsa gi poni ri hñëda, ndana njöt'i gi ju?

- ◆ Gi xipi ya jö'i hinda ñö në da dindi ra ñö ma n'a njöt'i. Xta juahni' u da muskui nu' u jö'i n'at'a njöt'i
- ◆ Xta uadi nuna m'efi gi umbi n'a xeni hem'i mina n'a xeni listo ngu njöt'i bi huahni në gi 'yapi da m'e'ts'i në da hö ha nö'ö ma n'a xeni m'efi.
- ◆ Gi bëmbi teme ra më'ä nö'ö njöt'i në xipi ge num' u xta zopi n'a ts'oki ge' u pa da tsani da nfëni ko ge'ä 'ra'yo njöt'i.
- ◆ Pa da uadi gi bëmbi hamu nö'ö ma n'a xeni m'efi në gi xipi ge ha gehni ma ga ñöu hanja di ñöu ha ma menguju.

Pa ga pödiyu ma 'ra:

Gehna mahyoni ba thöi ha nfixhem'i: *'Rato ya fui pa ga nfëni (De Bono, 1988).*

RA Ñ'UU M'EFI NU'U 'RATO YA FUI PA GI NFËNI.

Nu' u ya 'rato fui nepi gi 'yongi ri fëni, njabu jö'i di nfëni da tsa da ot'e n'a fëni në ra m'efa da ot'e ma n'a n'año fëni, në hinda ha gatho ha n'atho fëni nixi da tsani. Ngu ga ëmpu n'a bojö di köt'i gatho ya njöt'i. Di köt'i ya njöt'i xa uege në ra m'efa da thönzi gatho pa de neki di xoge.

Ra ñ'uu m'efi nu' u ya 'rato fui pa gi nfëni xa thoki pa da guki ri fëni ngu njabu hyaxtho mönto yo'ä pa da zits'i ri fëni da hoki n'a k'oi ngu xihmai. M'et'o gi honi k'oi. Nëpu gi hyoni ri ñ'uu ha k'oi. M' u ri k'oi xa hño, ñ'uu hingi hëi gi tini. Ngu ha bojö köt'i ya njöt'i, 'raman'a nu' u 'rato fui di 'ra'i n'a fëni ha k'oi.

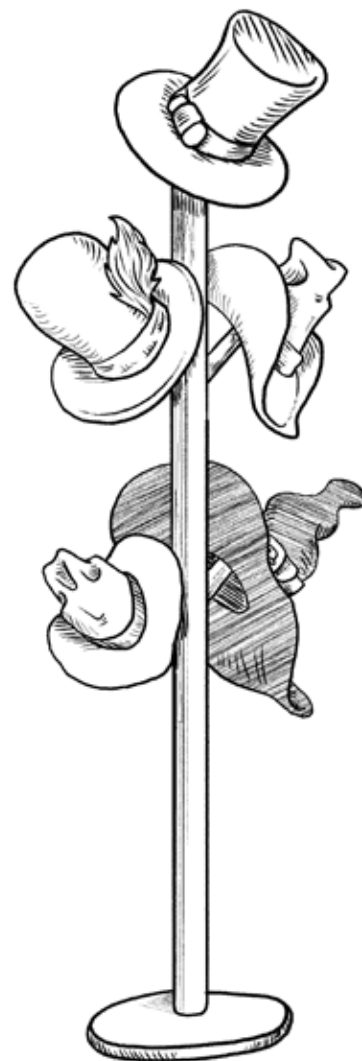
Hindi ne ga xi'a'i ge nu' u 'rato fui da 'ra'i gatho, hina ma da 'ra'i ra ndujitho. Hindi xi'inë ge gi hñu'ts'i 'raman'a fui num' u gi nfëni.

Ra muui ya fui ge'ä ra t'ot'e. Da 'raju ga pödiyu ga nfëniyu pa ga juju ndana fëni haju m'edi, në hapi m'edi nu' u ma 'ra.

Di xiju hanja ga ñ'ëniyu. To'o da ñ'ëni ma da bödi hanja da ñ'ëni.

To'o xa di kupa ya fui, ma da bödi ha ra m'ui da nfëni. Gatho nu' u 'yo ha m'efi xa hño da bödi da ñö njaua, pa ra m'ui da njabu.

Gi honi habu gi hapi ri fëni, njabu, ma ja ra ts'edi ri fëni. Hinte gi pefi m' u gi ñötho në m' u gi tsoge ri fëni në da huët'i, ri za gi honi teme ma gi pefi pa gi umbi ri ts'edi në gi za'm'i.

Xki nduj hinga ma gi nzöi gi kupa nu'u ya ful, ma gi nzöi xki hñëti ra hño nuya fui.

Nkaua ma ga apa'i gi kupa m'et'o ya fui, ma gi tsogi botho pa gi ju ma n'a.

Ngu da xi'a'iu m'et'o, ra hño nuya fui ge'ä di umbi ra m'efi ri fëni. N'a jö'i ja ra fëni di nsepi da mefi 'ran'a ra fëni ya fui. M'u hindi födi ge ja ma 'ra ya fui, 'ra ya jö'i da gotho ha botho.

Ma n'aki di xi'i ge hingi hei gi pödi hanja ra m'efi ya fui. Hindi nepi gi bëni gatho teme mö ya nxidi. Fëni mahyoni ha tuua, hingi hei gi bëni.

Fui t'axi: Honda ne da op'a ma sü ya ts'oki hinxa moskui ma 'ra, ya m'ede në ya födi tu ha ya hem'i.

Fui theni: Ge'u nu'u di tsau, tsa nö'ö ma da thogi në pödi teme mada thogi.

Fui botho: Nuna jö'i pödi da hñëti nö'ö hingi ho në yo'ä hinga ma da boni xa hyo ya m'efi.

Fui k'axti: Gogehna ra ñot'i hyadi ge zohö, ko johya hëti gatho, gatho hëti ge ma da hogi, faxte pa da hogi në hëti hanja ma da hogi ya m'efi.

Fui nk'ami: Gehna ngu hoga hai, pombi ya 'ra'yo fëni, ge paxi fots'e ha ya nda, hindi hũtho, n'a nsepi.

Fui k'angi: Gehna pombi ri za gatho, pödi da 'yongi ra m'uise, gehna n'a ndö ge pödi da 'yet'i ya jö'i.

M'u ndunthi ya jö'i da bödi da ñö njabu, ma ja ndunthi ha ya m'efi. Majöni di xi'i ge ra hñö xa hñëi pa gi 'yongi ri fëni. M'u di tsau xa ja ma fëniyu ge hinga ma ga kupaju nuya fëni, da tsa ga pöju ge nu'u födi ma da ha da te ri fëni. Da xü ri födi.

N'a jö'i bi m'ui pödi xa hño da nexti, njabu, da ts'oki m'u da du't'i ya m'efi pa da nexti.

Nubya di ne ga peta'i teme nö'ö fui k'axti. Tsanise.

Di handi ri za ga pengi ga mö teme mö fixhem'i pa ga xi'i nu'u 'rato fui da ha'i gi nfëni.

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI T'AXA FUI.

Hñëti n'a computadora ge di uni teme gi api.

Nixi höö, nixi hina honda ge'ä pefi. Hindi mö teme o ra fëni.

Num'u kupa t'axa fui, jö'i ngu n'a computadora.

Num'u jö'i adi födi pe'ts'i te da 'yot'e ma 'ra ya nt'ani pa da ñu'ts'i födi habu ha m'edi.

Gekua kut'ua yoho ya födi.

Ha m'et'o ge ya födi majöni, m'et'o nfödi'ä. Ra nyoho, ya födi di t'eme majöni, tobe hinkonto xa mö ge majöni, gehya ya mbonga födi.

Ra t'eme dui ha "hyaxtho majöni" në huadi ha "hinga majöni". Madetho di nkupa "ndunthi", "n'andi" në "tsi tuki".

Di neki nuya födi ha t'axa fui gem'u gi kupa ra ndöte pa gi pödi hangu majöni.

Ra fëni t'axa fuj n'a födi di üta ñ'uu. To'o di nfëni di tsani hinkonto da meui, mönto teme majöni mina teme hinga majöni. Da tsä da nt'apa'i gi hñu'ts'i t'axa fuj mina gi 'yapi ma n'a da hñu'ts'i. Da tsä gi hñu'ts'i mina gi hñöki.

T'axi (hiñ'otho ra njöt'i) hinkonto peui.

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI THENGA FUJ.

To'o kupa thega fuj ma da mö: "nkaua di tsaga nuna födi".

Thenga fuj tini majöni nö'ö tsä, nö'ö tsä mahyoni ha ra fëni. Thega fuj di ha da neki teme di tsau pa ga hoju n'a nk'oi në tema hoga m'ui ma ga pe'su ha ra ñ'uu k'oi.

Fuj'ä di umbi jö'i n'a ñ'uu pa da ñut'i në da boni ha xa me'ts'i nu'u tsä; jö'i'u da tsä da habu nge'ä kupa nuna fuj.

Nö'ö fuj theni hopi jö'i da xëni teme tsä nu'u ma 'ranum'u nt'api teme mö ngu fuj theni. Num'u n'a jö'i di hu'ts'i fuj theni, hingi ho da mö yo'ä njabu nge'ä 'yongi ra fëni. Fuj theni hñö yoho ya döta ntsä. M'et'o, ya ntsä nu'u tse'di ngu ntsu në kue, në nu'u hints'u nëki ngu nu'u gi tokase. Ra nyoho, ya ntsä ma xa hñei ngu nu'u gi tsä ma da thogi, gi tsä te bi ja, gi tsä teme tsä, ya ntsä ts'unganza në ma 'ra. M'u n'a jö'ö ñö në ëna ndunthi teme tsä ga ehñu ge hü'ts'i fuj theni.

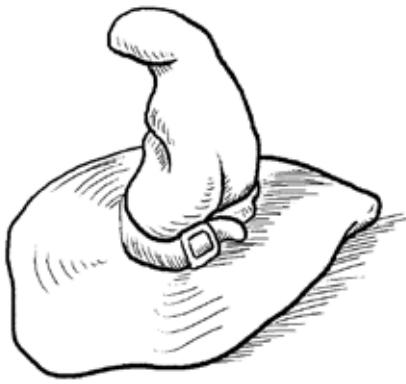

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI BOTHO FUJ.

Ra fëni botho fuj ge hëti nu'u xa ts'oki. Jö'i di nfëni ko botho fuj mö teme hingiho, teme himbi hogi në habu xa ts'oki. Jö'i hü'ts'i fuj botho ëna teme hindi kut'i xa hñö ha n'a 'ra'yo födi. Jö'i hü'ts'i botho fuj xiju teme hionga ma da hogi. Ra fëni botho fuj mö habu në hanja ma ga mpe'ts'ejü. Ra fëni botho fuj hëti teme hingi ho ha n'a m'efi.

Ra fëni botho fuj hinga n'a födi da xiju yo'ä në hinga ënfu ge njabu. Ge di tsani da tuti ha nk'oi nu'u hingi ho.

Ra fëni botho fuj da tsä da mö nö'ö hingi ho made m'efi në ha ra ñ'uu m'efi.

Jö'i hü'ts'i botho fui di hapi da hñandi n'a fëni ko nö'ö ya bi thogi pa da hñëti m'ü ku't'i.
Jö'i hü'ts'i botho fui pehni n'a fëni ri xudi në da ñ'ëna m'ü hinga ma da hogi.

Ra fëni botho fui di ha ya nt'ani xa ts'oki.

Ra fëni botho fui hinga kupaju pa ga jü't'ijü ya jö'i tsa ya nts'oki, ge'ü ra m'ëfi fui theni.

Da tsa da mö nö'ö xa hño fui k'axti. M'ü ha ya 'ra'yo fëni, fui k'axti pe'ts'i te ga kupaju nepu fui botho.

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI K'AXTA FUI.

Ra fëni k'axta fui ge xa hño në di ha ya tede. Nk't'i k'axti ra huei hyadi, zohö në johya nts'ëdi ra hño. Ra fëni k'axta fui di xëni ra hño hanja xti maha njabu ngu botho fëni di xëni nu'ü xa ts'oki.

Ra fëni k'axta fui ra xoge tsöni ya födi majöni në ya födi di m'uju ngu ya t'i, ya thandi në ya ntom'i .

Ra fëni k'axta fui ñ'ani në honi ya hño në ya nt'ot'e. Ra m'ëfa homba ra födi majöni.

Ra fëni k'axta fui tini yo'ä majöni tsedi ra njohya, hindi kopu tsöni ma yabu.

Ra fëni k'axta fui di tede ya fëni. Ha gehni poni teme ma gi peju në hanja. Dixiju hanja ga hau në di di sü da njabu. Da hogi xa hño ya m'ëfi ge'ä ra m'ëfi fui k'axti.

Ra fëni k'axta fui di honi habu da hogi ya m'ëfi. Hñöp në, teme hëti në teme üi.

Ra fëni k'axta fui hindi m'ëdi ra ñö da mëfi nö'ö xa hño (fui theni) nixi hindi hoki 'ra'yo fëni (fui nk'ami).

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI K'AMA FUI.

Ra fëni k'ama fui ge da boö ya 'ra'yo fëni. Jö'i to'o ne da tsa da ñö ko ya 'ra'yo nthoki. To'o 'yobu ha ra hyo, da hñëti ge m'ëfi ge 'ra'yo. Njabu, da hogi m'ü jö'i di nfëni në to'o di ots'e da hñuy'ts'i fui nk'ami.

Njöt'i nk'ami ge ya boö, ya te në ya hoga nda. Da honi teme ri za da mëfi ge'ä ra m'ëfi fui nk'ami. Në da zoni ma rimani teme mö ya födi. Habu di tsaya fui nk'ami nge'ä ha gehni di honi 'ra'yo ñ'uu da gu. Ya xa ge'ä tsaya pa da hñëti hanja xa ma, hinte ma n'a hapi da ntsaya.

Ha ra fëni fui nk'ami, ra hñö di hmoni, di poni teme gi handi. Jö'i di nfëni poni ha n'a fëni pa da zudi ma n'a 'ra'yo fëni.

Gi xa'xpa ra fëni ge mahyoni pa jö'i hñts'i fui nk'ami.

Di nxoki n'a fëni pa ga poniju në ga hëtiju ma 'ra ya fëni. Ha ndunthi hanja gi xo'ti n'a fëni.

N'a fëni n'andi ge di 'raju hanja ga nkau, ga ñöu në ga peju (di hmöni në di xot'i) pa da poni ya m'efi hinga n'at'a. Di nkupa pa da njuki ya födi në teme di hëthu.

GEHNA RA MAHYONI RA FËNI K'ANGA FUI.

Jö'i hñ'ts'i fui k'angi hinte hat'i. Ra fëni fui k'angi di monda ra fënise. Gi nfëni ko fui k'angi ge'ä fëni ha m'edi pa gi hyoni n'a födi.

Ra fëni fui k'angi ge'ä ra ndö ya memt'a. Ge'ä nzofo da mpefi nu'u ma 'ra ya fui. Ra fëni fui k'angi di mö tema födi ma ga hafu ma fëniju; k'angi mö ndana ñot'i ga hëthu. Di huahni ndana nts'oki në ot'e ya nt'ani. Ra fëni fui k'angi mö ndana m'efi ma ga peju; ge'ä ra m'efi tsi tuki da mö gatho, hëti ra xoge në di hoki ya födi ma da goi. Di njabu hyaxtho made ha m'efi në xta uadi. Ra fëni fui k'angi hëtase ra m'efi ra fëni në sü da ñ'ëni xa hñö; di mö ge mahyoni ma fëniju da hoki n'a k'oi. Ra fëni fui k'angi di ntsedi në di xadi pa da bödi.

Da tsa gi kupa ra fëni fui k'angi num'u gi tsaya nge'ä gi honi n'a 'ra'yo fui. Da tsa gi kupa pa gi toke 'ra ya fëni xa hñëi ge nepi hingi ts'oki ngu jö'i nëi.

Mödi n'a jö'i ga umfu ra m'efi fëni fui k'angi, nuna m'efi da tsa da noni to'o ne.

De Bono, E. (1988). 'Rato ya fui pa gi nfëni. Bi thini ma pa 10 zönö r'et'a ma n'a jeya 2013, ha www.capitalemocional.com: <http://>

ciam.ucol.mx/directorios/5443/Todos/Edward%20de%20Bono%20-%206%20sombros%20para%20pensar.pdf.

Colaboradores

Coordinación General de Comunicación Social

Instituto de la Mujer Guanajuatense

Instituto de la Juventud Guanajuatense

Instituto Guanajuatense para las Personas con Discapacidad

De la Secretaría de Desarrollo Social y Humano

Ginzofo;

Secretaría de Desarrollo Social y Humano

Paseo de la Presa Número 99-101

Guanajuato, Gto. C.P. 36000

Teléfono 01 800 3377 948

(01 472) 7223 453

(01 473) 735 3626 al 31

MI IMPULSO

"Nuna m'efi hinkonto ra meti, hingo xa mombi nu'u ya hmunzi ne da ñ'ëxi ndö.
Hinda tsa da nkupa m'u hinga ma da maxi ya jö'i da te".

Este material fue impreso en:
Impresora Marvel, S.A. de C.V.
con tintas de procedencia vegetal base soya, y papel reciclado.

Bld. La Merced No. 2209, Fracc. Portales de San Sebastián,
Teléfonos (01 477) 470 85 22, 470 85 23
León, Guanajuato, México. C.P. 37450

www.impresoramMarvel.com

Paseo de la Preso No 103 Col. Centro
Guanajuato, Gto.

www.desarrollosocial.guanajuato.gob.mx

<http://portalsocial.guanajuato.gob.mx>

Gobierno del Estado de Guanajuato